Het eenige is, de boom kan niet gaan. Hij staat met zijn wortels niet *op*, maar *in* de aarde. De mensch heeft beiden, het rechtop staan van den boom en het gaan van het dier; doch in de wereld om zich heen vindt de mensch die twee gescheiden. Het dier gaat, maar is neergebogen. De boom staat rechtop, maar gaat niet. En alleen wij menschen hebben beiden saam. Bij vergelijking ligt het daarom voor de hand, dat de mensch de eene maal met den leeuw en de slang, maar evenzoo een ander maal met de palm of ceder wordt vergeleken, en dat de beeldspraak, die hierin schuilt, ook op geestelijk erf uitkomt. Zoo nu neemt het ook de Psalmist, als hij jubelt, dat de rechtvaardige groeien zal als de palmboom en als de ceder op den Libanon.

Ceder en palmboom verschillen hierin, dat de ceder op den Libanon, d. i. hoog op het gebergte, wast, terwijl de palmboom meest opschiet uit de lagere vlakte, en soms tot 50 meter hoog zijn top verheft. Meer nog dan de ceder drukt daarom de palmboom de geestelijke gestalte uit. Uit de diepte, uit de laagte komt de rechtvaardige op, en in de vlakte der nederigheid vertoont hij het wonder van zijn groei. De palm is een prachtboom met sterksprekend karakter. Hij vertakt zich niet, maar schiet met slanken stam hoog op, al de litteekenen van zijn groei als in ringen om dien stam rijgend, en eerst in zijn top ontvouwt en ontplooit hij zich in een kroon van machtige bladeren, zet hij zijn bloem en draagt hij zijn vrucht. Het is een boom die wel uit de aarde opkomt, maar zich van de aarde naar omhoog wendt, niet om in een dom van loover zich te verbergen, maar om zich in heel zijn opwaartschen groei aan het oog te vertoonen, en eerst bij het naderen van de hooge sferen zijn verborgen krachten uit te stallen en Gode zijn bloem en zijn vrucht op te dragen.

Lag het dus niet voor de hand, dat de vrome in Israël, die, anders dan wij, gedurig den palmboom voor zich zag en zijn schoon bewonderen kon, in dien palmboom geestelijke beduidenis vond, en het van den rechtvaardige betuigde dat hij als de palmboom te groeien had.

Voor ons spreekt dit minder sterk, omdat aan onze landouwe de palmboom vreemd is, en omdat hetgeen we er van te bewonderen kregen in onze palmkasten, zijn reuzenstam niet anders te zien geeft dan in miniatuur. Bij de Schrift moet daarom altoos weer op de natuur van het land van Israël worden terugegaan. Zooals onder Israel de palmboom groeide, zoo groeit ook onder ons de rechtvaardige. Vol karakter, uit de diepte, den hemel tegemoet, een plantinge Gods en niet der menschen.

Leg nu eerst nadruk op dat *groeien* zelf. De palmboom *groeit*. Hij blijft niet die hij was, maar gaat uit de diepte steeds omhoog. Alzoo, een rechtvaardige, een kind van God, een verloste des Heeren, die op dezelfde hoogte staan bleef, zou niet groeien als de palmboom. Zelfs rijst bij dit *niet* geestelijk groeien de zeer ernstige vraag, of wie zich als rechtvaardige voordoet wel een rechtvaardige is. De Psalmist zegt toch niet, dat de rechtvaardige *moet* groeien, maar dat hij *groeit*, en dat ge aan dit geestelijk groeien den waarachtig rechtvaardige herkent. En reeds dit eerste stemt tot hoogen ernst. Immers maar al te vaak ziet ge u zelf in den spiegel van Gods Woord als gelijk aan uw beeld voor tien of zelfs meer jaren, en ontdekt ge ook in uw omgeving onder de belijders des Heeren een gelijk blijven, een op dezelfde hoogte blijven, dat verontrust. Er zijn heerlijke uitzonderingen. Wanneer ge na tien jaar scheiden een vriend en broeder terug ziet, kan het u te beurt vallen, dat ge u verkwikt gevoelt door de aanmerkelijke verandering ten goede die ge in hem waarneemt; een verandering die dan zoo vaak uzelf beschaamt. Dat was dan groei. Merkbare groei. Groei die aanstonds in het oog sprong. Maar zoo is het lang niet altijd. En vooral het is zoo zelden het groeien als de palmboom.

De palmboom immers teekent op zijn stam zelf door het vormen van een nieuwen ring elk jaar zijn nieuwen groei af. Ge kunt altoos zien en nameten, hoeveel de stam van een palmboom nu *dit* jaar weer omhoog is gegaan. Dat is het eene jaar meer, het andere jaar minder, maar toch kunt ge met uw handpalm zijn groei van elk jaar afmeten. En waar dit groeien bij andere boomen straks uit is, omdat ze niet hooger gaan, is het alsof 't bij den palmboom, die tot 50 meter hoog kan klimmen, en vaak over de 100 jaar oud wordt, steeds doorgaat.

En zoo nu moet het ook bij Gods kinderen wezen. Elk jaar een ring er bij. Elk jaar zooveel hooger geklommen. En een iegelijk moet, als weer zijn geboortedag herdacht wordt, èn zich rekenschap geven van wat hij opschoot; èn een ander moet het aan u kunnen zien. Dan alleen en dan eerst *groeit ge als de palmboom.*

Doch de palmboom wordt onder het opgroeien niet met zijn loover omhangen en omsluierd. Bij verreweg de meeste boomen ziet ge slechts den halven stam, terwijl de andere helft schuilt onder de takken, die met hun blad den anderen halven stam verbergen. Zoo is het zelfs bij den ceder. Alleen bij den palmboom niet. Diens stam komt van den grond af, tot waar zijn kroon begint, naakt en slank uit. Het is zoo, er zijn ook palmsoorten, die anders groeien en zelfs takken uitspreiden, maar in Israël en bij de karakteristieke typische palmboom is het zoo niet. Die toont zijn stam geheel, ten voeten niet alleen uit, maar ook tot in de hoogte. Ge ziet aan dien palmboom den stam geheel voor oogen, hoe hoog hij ook opgaat. Er spreekt in den palmboom klaarheid, waarheid en oprechtheid. Hij toont zich gelijk hij is. Er is geen bemanteling en geen omsluiering. Zoo als hij daar staat, zoo is hij.

Hierin ligt voor den rechtvaardige het protest tegen allen vromen schijn. De wereld moet hem zien kunnen gelijk hij is. Hij moet als een getuige van en voor zijn God zich in klaren eenvoud vertoonen. Zijn karakter moet uitkomen. Er moet niets in hem zijn, dat schuilt of zich verbergt. Hij moet een plantinge Gods zijn in het midden van ons verdraaid en verkeerd geslacht. Opschietend uit een kale vlakte die niets aanbiedt, en zoo, onverstoorbaar rustig naar boven gaande, om eerst omhoog in blad en bloem zijn kroon te doen schitteren, moet hij den indruk maken niet een eigen kweeking, noch een kweeking van menschen, maar een kweeking en planting van zijn God te zijn. Toch mag het hem niet om den stam, maar moet het hem om zijn kroon te doen zijn. Het moet alles op de kroon uitloopen. Bloem en vrucht moet de uitkomst zijn, en met die bloem en die vrucht moet hij zich niet naar den mensch, maar naar zijn God keeren, Hem, zijn God, de eere, en Hem alleen.

Uit de diepte, niet uit de hoogte groeit de palmboom op. De plaats zijner eere is in de woestijn. Wat voor den rechtvaardige zeggen wil, dat in nederigheid kracht moet worden gezocht, en dat alle hoogheid zijn wasdom ten onder houdt of verstoort. Een afdalen in de vlakte, indringen in de diepte met zijn wortels, en dan uit die diepte omhoog gaan, zijn God tegemoet.

In bosch en woud vindt ge den palmboom niet vereenigd. Hij is nooit het type van het gewone, gemeene menschenleven. De palmboom is altoos een uitzondering op het gemeene en gewone. In kleine groepen vereenigd, blijft de palmboom altoos in isolement zijn kracht zoeken. Hij is iets eigens, iets op zich zelf, iets met een eigen wereld, en nooit in de menigte van boomen, gelijk een woud dit vertoont, opgaande. En zoo ook is de rechtvaardige in deze wereld. Een stad, een land van enkel rechtvaardigen vindt ge nergens. De rechtvaardigen vormen altoos kleine groepen, die iets op zichzelf, iets eigens vertoonen, en juist hierdoor zoo sterk doen uitkomen, dat hun wasdom niet van beneden maar van boven is, niet uit de wereld, maar uit God.

En ook dit is aan den palmboom en den rechtvaardige gemeen, dat van beide het *pressa uberior* geldt; wat zeggen wil, dat se te rijker in vrucht zijn, hoe meer gewicht er aan wordt gehangen. Schiet de palmboom geheel vrij op, dan schiet hij vaak te snel omhoog en dan mindert zijn vrucht. Vandaar dat men dan in het Oosten vaak boven aan den stam zware gewichten hangt, om den groei te temperen en de vrucht te overvloediger te doen worden.

En niet anders immers doet de hemelsche Landman met den rechtvaardige. Geen rechtvaardige of hij kent den druk van het lijden, van den tegenspoed, van den smaad, van de pijn des levens te midden van een geslacht dat zijn God vergeet, zoo niet verloochent. En dit gewicht van het lijden is hem noodig. Anders schiet zijn vrucht te kort. Het is zooals de apostel het zegt: „Juist die verdrukking werkt een uitnemend gewicht der heerlijkheid." (2 Cor. 4 : 17) In de natuur, zegt onze Belijdenis, openbaart God ons als in kleine letterkens de geestelijke dingen. En zoo is het ook met den palmboom. Aan niets beter dan aan dezen prachtboom in het plantenrijk kunt ge beide, én uw eigen groei én de zuiverheid van uw groei afmeten, waarin ook gij vrucht hebt te dragen ter verheerlijking van uw God.

PRO REGE

DOOR

Dr. A. KUYPER.

De termijn voor inteekening op een premie-exemplaar van Pro Rege verstreek. Toch bereiken ons nog telkens aanvragen. Met het oog hierop, stellen wij de inteekening, en nu voor het laatst, nogmaals open en wel tot 15 November 1910. Wie nog een premie-exemplaar wenscht, geve zich dus thans onverwijld op.

Gelijk men weet, kan elk abonnent niet alleen voor zichzelf, maar ook voor twee van zijn medelezers inteekenen, mits hij hun namen opgeve. Het premie-exemplaar kost slechts de helft van wat het werk in den Boekhandel kosten zal. De betaling geschiedt door wie inteekent in zes termijnen, elk van ƒ 1.25 per ex. Desgewenscht is de Administratie van „De Heraut" bereid te beschikken over het verschuldigd bedrag, maar dan wordt dit bedrag verhoogd met 6 cents voor dispositiekosten. Kwitantie over de eerste kwartaalsbetaling zal dezer dagen worden aangeboden.

Het eerste deel verschijnt in de eerste week van Januari, en voorts wordt telkens na 2 kwartalen aan de inteekenaren een deel van het premiewerk franco toegezonden. Alleen de abonnenten in Ned.-Indië of in het buitenland zullen per deel ƒ 0.50 voor verzendingskosten moeten vergoeden.

Abonnenten op ons blad, die vooralsnog van deze aanbieding gebruik willen maken, zullen zich dus moeten haasten, en per keerende post, in elk geval vóór 15 dezer, het aan dit no. gehechte inteekenbiljet, ingevuld en onderteekend terugzenden.

De Administratie van
„De Heraut".
Amsterdam, Nov. 1910.

Amsterdam, 11 November.

Het „Dordtsche Kerkschandaal", gelijk men het genoemd heeft, heeft opnieuw getoond, hoe droef de toestanden zijn op kerkelijk gebied in het Hervormd genootschap.

Het modernisme spant in den jongsten tijd bijzonder zijn krachten in, om het verloren terrein te herwinnen. Waar de Gereformeerden de macht in handen hebben, wordt met behulp van de ethisch-irenischen het kiescollege omgezet. En zoo wil men trachten ook in den Kerkeraad en onder de predikanten weer mannen gekozen te krijgen, die lijnrecht tegenover de belijdenis der Kerk staan.

Te Dordrecht, waar jarenlang de orthodoxie de overhand had, gelukte deze toeleg en als eerste vrucht van de omzetting van het kiescollege volgde de beroeping van Ds. Zillinger Molenaar, die zijn moderne gevoelens niet onder stoelen of banken steekt. Elke poging om dit beroep gecasseerd te krijgen, mislukte. De kerkelijke besturen verklaarden de beroeping wettig en de aanklachten tegen Ds. Zillinger Molenaar ongegrond. De bevestiging moest doorgaan en volgens de kerkelijke orde moest Ds. Keller, de jongste predikant te Dordrecht, als bevestiger optreden.

Niettegenstaande Ds. Keller verzocht werd de bevestiging aan een modernen collega over te laten, werd dit door hem geweigerd. Blijkbaar was het zijn doel, om openlijk te laten uitkomen, dat een *modern predikant* in de Hervormde Kerk geen wettig recht heeft, om als prediker op te treden. Daarom las hij het officieele bevestigingsformulier voor met de daarin gestelde vragen. Ds. Zillinger Molenaar antwoordde daarop wel met het gebruikelijke *ja*, maar trachtte aan de moeilijkheid te ontkomen door er terstond op te laten volgen, dat hij dit *ja* opvatte in den zin van de bekende proponentsformule door de Hervormde Synode vastgesteld. Ds. Keller verklaarde daarop, dat de bevestiging niet kon doorgaan, omdat door den te bevestigen dienaar een ontwijkend antwoord was gegeven; de beslissing over den verderen loop der zaken moest aan den Kerkeraad worden overgelaten. De Kerkeraad schijnt thans besloten te hebben, dat een nieuwe bevestiging niet noodig was en Ds. Zillinger Molenaar heeft zijn intrede gedaan.

Dat de liberale pers zich gehaast heeft om deze feiten in een zeer gekleurd licht mee te deelen, spreekt van zelf en evenzoo dat de verontwaardiging onder de modernen groot is. Maar of deze feiten recht geven aan Ds. Wagenaar van Rotterdam, om te spreken van het „schandelijke Dordtsche melodrama" en van het „weerzinwekkende spektakel van dezen kerkelijken hansworst", waarmede Ds. Keller is bedoeld, mogo ieder beoordeelen. Ds. Keller heeft zeker in zijn prediking vóór de bevestiging zich over allerlei eigenaardige toestanden in de Hervormde Kerk te Dordrecht op weinig betamelijke wijze uitgelaten en daarbij over personen uitdrukkingen gebruikt, die volkomen terecht ergernis hebben gegeven. Maar de toespraak op het kritieke oogenblik tot Ds. Zillinger Molenaar zelf gehouden, was noch persoonlijk-krenkend noch onwaardig. Volgens het verslag in de *Dordtsche Courant* zeide hij ongeveer:

U omschrijft het antwoord, dat het formulier op de gestelde vragen geeft. Ik wensch mij echter aan het formulier te houden. Laten we eerlijk zijn, we doen hier geen proponentsexamen. Thans hoort hier een: ja, ik van ganscher harte.

Gemeente, dat ds. Zillinger Molenaar dat niet antwoordt, is onze zonde, de zonde van onze opleiding aan de Hooge Scholen. Wat dat betreft, heb ik echter meer beslist onderwijs gehad, dan ds. Zillinger Molenaar. Wat is de zaak? Waarom ontwijkt hij? Omdat hij zegt, anders lieg ik. Dat respecteer ik in hem, dat is oprecht. Waardoor komt, dat een leeraar bezwaar heeft, zonder omschrijving te antwoorden? Door onze zonden en die der vaderen, door die der gemeente en der professoren aan de Hooge Scholen, die van Gods Woord maken een menschenwoord.

De boeken van Mozes zijn niet van Mozes, de brieven van Paulus zijn niet alle van hem; de eerste is van die de tweede van een ander, de derde weer van een ander. De Godheid van Jezus Christus wordt geloochend. Dat is onze zonde en het gevolg ervan, dat wij verkeerd zijn onderwezen aan de Hooge Scholen. Daarom begrijpen we, dat ds. Zillinger Molenaar bezwaar maakt.

Het heele Vaderland weet, dat, als hij had gezegd: ja ik van ganscher harte, dat hij dan had gelogen en daarom prijs ik hem, dat hij dat niet gedaan heeft.

Alleen, heel de kracht van dit protest werd verzwakt door wat hij er op volgen liet:

Wat de kerkeraad nu zal doen, ik weet het niet, doch ik zal me er aan onderwerpen, mijn stem er niet tegen laten hooren, dat is alles voor zijn rekening. Maar nu het duidelijk is, dat ds. Zillinger Molenaar niet onomwonden ja kan zeggen, stel ik voor de zaak over te laten aan den kerkeraad en de hoogere besturen. Wat het geld betreft, dat zult gij wel niet derven, Zillinger Molenaar is Keller niet. Mocht het noodig zijn, dan zal ik het Ministerie van predikanten vragen, van nu af uw geld te doen ingaan, meer kan ik niet doen, ik sta niet vrij. Ik sluit nu de bevestiging.

Indien we tegen deze actie bezwaar hebben, dan is het niet dat Ds. Keller openlijk voor heel de gemeente wilde aantoonen, waarom hij dezen modernen predikant niet bevestigen mocht, maar dat hij ten slotte verklaarde, zich te zullen onderwerpen aan de beslissing der hoogere besturen en dat zelfs zonder daartegen een protest te laten uitgaan. Daardoor werd heel deze actie, het is niet te sterk uitgedrukt, een *schijnvertooning*. Was er werkelijk geloofsmoed geweest, om liever alles op het spel te zetten dan toe te laten, dat een modern predikant de gemeente van Dordrecht met zijn dwaalleer vergiftigen kwam, zoo zou deze actie eerbied hebben afgedwongen. Thans maakt ze den indruk, alsof Luther wel de banbullen van den Paus verbrand had, maar tegelijk had verklaard, aan de „beslissing van den Paus" zich te zullen onderwerpen. Er was schijn van getrouwheid, maar de ware trouw ontbrak.

Van meer dan eene zijde werd ons gevraagd, waarom we dusver niet hebben geantwoord op hetgeen Dr. de Hartog op den protestavond te Amsterdam gehouden, tegen ons heeft aangevoerd.

Hierop zij het volgende geantwoord.

Vooreerst dat Dr. de Hartog wel aan twee onzer redacteuren een introductie zond om deze protestvergadering bij te wonen, maar dat beide heeren verhinderd waren door ambtsbezigheden om van deze uitnoodiging gebruik te maken. Bovendien zou het bijwonen dezer vergadering geen het minste nut hebben gehad, daar van een publiek *debat* geen sprake was. Dr. de Hartog zou alleen het woord hebben; weerlegging van zijn beweringen was dus buiten gesloten.

En in de tweede plaats heeft polemiek met Dr. de Hartog wel geleerd, hoe uiterst moeilijk het is, met hem van gedachte te wisselen. Zelfs wanneer men letterlijk zijn eigen woorden aanhaalt en daarop de conclusie bouwt, heet het toch, dat men hem verkeerd begrijpt en hem in een valsch daglicht stelt. Hoe zou het dan mogelijk wezen debat te voeren naar aanleiding van een verslag in een of ander persorgaan? Dr. de Hartog zou eenvoudig verklaren, dat de reporter hem verkeerd had begrepen of onjuist zijn gevoelen had weergegeven. We wachten daarom rustig af, dat we een officieel verslag krijgen, door Dr. de Hartog zelf als *juist* erkend en waarop we bij onze repliek afgaan kunnen. Zoodra dat verschijnt, zullen we antwoorden.

Komen we thans tot de vraag, hoe de moeilijkheid, waarvoor Artikel 171 ons plaatst, kan worden opgelost, zoo dient hier natuurlijk wel te worden onderscheiden.

Wat het onrecht betreft *onze Kerken* aangedaan, zoo schuilt dit onrecht niet zoozeer in Artikel 171 zelf, gelijk we hebben aangetoond, maar veel meer in de rechterlijke uitspraken en in de uitvoering door de Overheid aan Artikel 171 gegeven.

De bepaling van Artikel 171 alinea *a*, dat de Regeering aan de bestaande gezindheden de rijkstractementen in 1815 uitgekeerd, blijvend *verzekert*, kan zeker geen *onrecht* tegenover de Gereformeerde Kerken worden genoemd. Indien de rechterlijke macht bij de processen in en na 1886, gevoerd beslist had, dat *onze* Gereformeerde Kerken de wettige voortzetting waren van de in 1815 bestaande Gereformeerde gezindheid, dan zou de Regeering juist krachtens Artikel 171, aan ons deze rijkstractementen hebben *moeten* uitkeeren. Dat dit niet geschiedde, ligt noch aan Artikel 171 noch aan de Regeering, die door de rechterlijke beslissing gebonden werd, maar aan de *rechtbank* alleen.

Anders staat het natuurlijk met de subsidie, die de Regeering krachtens alinea *b* van artikel 171 aan de Kerken *kan* uitkeeren. Hier is het zeker een stuitende onbillijkheid, dat de Regeering, die deze subsidie uit de Landspenningen neemt, wel alle andere Kerken, enkele kleinere secten uitgezonderd, subsidieert, maar alleen de Gereformeerde Kerken niet. Ook hiervan ligt de schuld echter niet zoozeer bij Art. 171 zelf, dat o.i. bij een eenigszins welwillende interpretatie de mogelijkheid van zulk een subsidieering niet buitensluit, maar bij de Regeering, die van deze mogelijkheid voor onze Kerken geen gebruik maakt.

Om dit dubbel onrecht goed te maken, zou wijziging van Artikel 171 dus niet noodzakelijk wezen. Wat de vrijwillige subsidieering betreft, zou de Regeering reeds thans aan de Staten-Generaal het voorstel kunnen doen, om ook de Gereformeerde Kerken op de lijst der gesubsidieerde Kerken op te nemen. En wat de verplichte rijkstractementen betreft, zou een veranderde jurisprudentie onzer rechtbanken de Regeering zelfs kunnen dwingen om deze rijkstractementen aan onze predikanten uit te keeren.

Het is dus niet juist te zeggen, dat het onrecht ons aangedaan in Artikel 171 zit, of uit Artikel 171 voortvloeit. Artikel 171 zelf heeft, in strikten zin genomen, met dit onrecht zelfs niets te maken.

Toch leide men hieruit niet af, dat we voor herstel van het onrecht onze Kerken aangedaan, wijziging van Artikel 171 van geen belang zouden achten. De hoofdfout van de geheele bestaande regeling schuilt hierin, dat de Wetgever van 1815 alleen gerekend heeft met de „bestaande gezindheden", maar de mogelijkheid niet voorzien heeft, dat in deze „bestaande gezindheden" scheuring kon ontstaan. Aangezien de bepaling in Artikel 171 rust op zekere historische rechten van de destijds *bestaande* gezindheden, volgt daaruit zeker, dat een *nieuwe* gezindheid, d. w. z. een nieuwe religieuse gemeenschap, die na 1815 ontstaan is, op deze rijkstractementen geen aanspraak kan doen gelden. Maar geheel anders staat natuurlijk de zaak, wanneer een in 1815 bestaande gezindheid, die destijds nog één geheel vormde, zich later splitst in verschillende kerken of kerkgenootschappen, zooals dit met de „Gereformeerde gezindheid" het geval is geweest. Men vergete hierbij toch niet, dat met de „Gereformeerde gezindheid" niet bedoeld kan zijn het Nederlandsch Hervormde Kerkgenootschap, dat als zoodanig eerst in 1816 is ontstaan en niet door de Gereformeerde Kerken zelf is opgericht, maar door den Koning, zonder eenig recht daartoe òf aan de Grondwet òf aan het Statuut der Kerk te ontleenen, aan de Gereformeerde Kerken is opgelegd. In 1815 toen de Grondwet gemaakt is, was er van dit Hervormde Kerkgenootschap nog geen sprake, want de Gereformeerde gezindheid bestond toen nog uit de Gereformeerde Kerken, saam verbonden in kerkverband door de Gereformeerde belijdenis en levende naar de Dordtsche Kerkenorde. Waar nu later een deel dezer Gereformeerde Kerken zich van het „Hervormd Kerkgenootschap" hebben losgemaakt, hebben ze daarom zeker niet opgehouden deel uit te maken van de „Gereformeerde gezindheid". Had de rechtbank dit erkend, zoo zou er voor de Overheid geen reden zijn, om tusschenbeide te komen. Nu echter telkens bleek, dat de rechtbank, door onjuiste motieven geleid, het Hervormde Kerkgenootschap niettegenstaande zijn onwettigen oorsprong toch als de eenige wettige vertegenwoordiger der in 1815 bestaande Gereformeerde gezindheid beschouwde, behoort de Overheid een regeling vast te stellen, waardoor aan dit onrecht een einde wordt gemaakt. Of zulk een regeling, hoe het bij splitsing in een bestaande gezindheid gaan zal, in Art. 171 der Grondwet zelf moet worden opgenomen, dan wel door den Grondwetgever aan den gewonen wetgever moet worden opgedragen, is voor ons een zaak van bijkomstig belang. Hoofdzaak is, dat er een *rechtsregeling* komt. Juist het ontbreken van een *rechtsregeling* is oorzaak van al de moeilijkheid, waarmede we tobben.

Hetzelfde geldt ten deele evenzeer van de *vrije subsidie*, waartoe Artikel 171 de mogelijkheid openstelt. Dr. A. Kuyper heeft reeds in 1874 met sprekende cijfers aangetoond, hoe bij de verleening dezer subsidie elke vaste regel tot dusverre heeft ontbroken en pure willekeur heeft geheerscht. Ook hier school de fout daarin, dat de Grondwet alles aan de Regeering overliet en deze daarom, behoudens de goedkeuring der Staten-Generaal, bij 't verleenen dezer subsidie vrij spel had. Wil men in Artikel 171 deze vrije subsidie behouden, dan is dus in de eerste plaats noodig, dat aan deze willekeur een einde worde gemaakt en ook hier door den wetgever vaste regelen worden gesteld.

Op deze wijze zou aan het onrecht onze Kerken aangedaan, voor een deel een einde kunnen worden gemaakt. Dat de Overheid, waar twee kerkengroepen zich aandienen als wettige vertegenwoordigers van een „bepaalde gezindheid", moeilijk een beslissing kan geven, welke de ware representant is, geven we toe. Gold het dan ook de vraag in het algemeen, bij de wet regelen vast te stellen, welke groep bij scheuring in een kerk recht heeft op den *naam*, de *bezittingen*, enz. zoo zou de Overheid hierover moeilijk uitspraak kunnen doen, en moet de beslissing daarom wel aan den rechter worden overgelaten. Maar hier gaat het niet om de particuliere bezittingen en eigendommen van een bepaalde Kerk, waarop twee partijen aanspraak maken, maar om de uitvoering eener verplichting, die de Overheid zelve op zich nam en in Artikel 171 der Grondwet vastgelegd heeft. Waar nu sinds 1815 althans één der toen bestaande gezindheden zich gesplitst heeft in twee Kerkengroepen, daar heeft de Overheid niet alleen het volste recht, maar ook den *plicht*, om te bepalen, hoe de erfenis zal worden verdeeld.

Intusschen vergete men niet, dat al zou langs dezen weg tot op zekere hoogte rechtsherstel voor *onze Kerken* kunnen verkregen worden, daardoor tegelijk de *financieele band tusschen Staat en Kerk* zou versterkt worden. Niet alleen, dat hierin voor onze eigen Kerken op den duur een gevaar zou kunnen schuilen, maar tegelijk zou daardoor bestendigd worden de macht der Synodale organisatie in de Hervormde Kerk, die juist door deze Staatssubsidie in stand wordt gehouden. En waar het geestelijk belang van ons volk ons zwaarder moet wegen dan ons eigen financieel voordeel, hebben we in de eerste plaats van de Regeering te vragen, dat Artikel 171 zoo worde gewijzigd, dat deze financieele afhankelijkheid der Kerk ophoude. Of kapitaliseering der thans geschonken subsidie hiertoe veel zal bijdragen, mag worden betwijfeld, wanneer de Regeering althans niet tegelijk afdoende maatregelen neemt om de plaatselijke kerken in de zelfstandigheid van haar beheer tegenover Synodale willekeur te beschermen. Hier ligt zeker een der lastigste vraagstukken op politiek gebied, en of een afdoende oplossing mogelijk zal wezen, die tegelijk op een meerderheid in de Staten-Generaal rekenen kan, betwijfelen we.

Toch mag de bestaande toestand daarom niet worden bestendigd, omdat een Overheid, die de Christelijke beginselen belijdt, niet door haar subsidie de prediking van allerlei ongeloof in stand mag houden. Men heeft zich voor deze Staatssubsidie wel op Art. XXXVI onzer Belijdenis beroepen, omdat daar als plicht aan de Overheid wordt voorgehouden, dat zij den *kerkendienst moet onderhouden*. Maar zelfs indien hiermede bedoeld was, dat de Overheid de tractementen der predikanten moest uitbetalen uit de Landspenningen, dan zou hieruit zeker niet volgen, dat de thans bestaande Staatssubsidie in overeenstemming was met dit stuk onzer Belijdenis. Die Belijdenis toch gaat uit van de gedachte, dat de Overheid den waren godsdienst zal beschermen en handhaven, maar den valschen godsdienst zal uitroeien en te niet doen, voorzoover dit in haar vermogen staat. Op grond van Artikel XXXVI te vragen, dat de Overheid allerlei prediking van dwaling, bijgeloof en ongeloof zal steunen, toont, dat men van de bedoeling van Artikel XXXVI niets begrijpt. Niets vloekt juist meer met de grondgedachte van Artikel XXXVI dan de wijze, waarop de Overheid thans deze subsidie uitkeert.

Een Overheid, die zelve professie doet van de *Gereformeerde belijdenis*, kan voor de financieele belangen der „ware" Kerk zorgdragen, ook al heeft de historie wel geleerd, dat deze financieele hulp *altoos* de zelfstandigheid der Kerk bedreigt. Maar een Overheid, die neutraal staat tegenover de verschillende „gezindheden", die geen keur heeft om de „ware" van de „valsche" religie te onderscheiden, moet juist daarom te meer van alle financieele zorg voor de Kerken zich onthouden, opdat ze niet zijdelings de *valsche* tegenover de *ware* religie steune.

Wel heeft men hiertegenover aangevoerd, dat de Overheid toch belang heeft bij de religie in het algemeen, omdat zij een der hechtste grondslagen is van het Staatsgezag en de zedelijkheid zonder de religie onder het volk geen stand kan houden; ook heeft men er op gewezen, dat de Overheid evenzoo het *onderwijs*, de *kunst*, de *wetenschap*, de *stichtingen van barmhartigheid* enz. financieel steunt, zonder naar bepaalde richting of geloofsbelijdenis te vragen, alleen omdat met dit alles volksbelangen gemoeid zijn, die de Overheid heeft te behartigen; en op dien grond heeft men gevraagd, waarom de Overheid dan ook de verschillende Kerken, wier doel het is de religie te bevorderen, niet financieel zou mogen steunen; maar deze redeneering gaat niet op.

Als de Overheid de bijzondere scholen subsidieert, dan geschiedt dit, omdat het